

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/solidarnosc/92321,Wokol-sporow-o-poczatki-MKZ-w-Zielonej-Gorze-Przyczynek-do-dyskusji.html>

Prezentacja wystawy „Tu rodziła się »Solidarność«” – Zielona Góra, 2021 r.

ARTYKUŁ

Wokół sporów o początki MKZ w Zielonej Górze. Przyczynek do dyskusji

OKRES HISTORYCZNY

(1980-1990) Epoka Solidarności

Autor: PRZEMYSŁAW ZWIERNIK 09.06.2022

Pomimo wieloletnich badań na historię NSZZ „Solidarność”, jeszcze nie wszystkie aspekty jego działalności zostały w sposób wyczerpujący opracowane. W wielu przypadkach nie pozwala na to stan zachowania

materiałów źródłowych.

Znaczący problem dla historyków mogą stanowić także różnice w relacjach składanych przez uczestników wydarzeń. Dotyczy to m.in. okresu początku struktur „Solidarności”, gdy powstawało jeszcze niewiele dokumentów związkowych. Taki problem – dotyczący utworzenia Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ Ziemi Lubuskiej – występuje na przykład w Zielonej Górze.

Dwoisty Komunikat nr 1

Już w pierwszych dniach września pracownicy Lubuskiego Teatru im. Leona Kruczkowskiego nawiązali kontakt z osobami tworzącymi niezależne związki zawodowe w teatrach gdańskich, skąd docierały materiały tamtejszego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego.

15 września 1980 r. podczas spotkania przedstawicieli pracowników kilkudziesięciu zielonogórskich instytucji i zakładów pracy zawiązany został szesnastoosobowy MKZ NSZZ Ziemia Lubuska (później nazwę zmieniono na MKZ NSZZ „Solidarność” w Zielonej Górze). Jego przewodniczącym został Andrzej Włodek. Skład MKZ został podany w Komunikacie Nr 1.

Edward Tuliszko, Marta Woźniak i Roman Talarczyk udali się do Gdańska, gdzie nawiązali kontakt m.in. z Haliną Winiarską – przewodniczącą sekcji teatralnej przy MKZ w Gdańsku. Dzięki tym kontaktom w teatrze zawiązał się jeden z pierwszych NSZZ w Zielonej Górze. 15 września 1980 r. jego członkowie brali też udział w zorganizowaniu spotkania przedstawicieli pracowników kilkudziesięciu zielonogórskich instytucji i zakładów pracy¹.

W czasie tego spotkania zawiązany został szesnastoosobowy MKZ NSZZ Ziemia Lubuska (później nazwę

zmieniono na MKZ NSZZ „Solidarność” w Zielonej Górze). Jego przewodniczącym został Andrzej Włodek (następnego dnia zrezygnował z przyczyn osobistych). Skład MKZ został podany w *Komunikacie Nr 1*, a o okolicznościach jego powstania tak wspominał Konrad Stanglewicz:

„Jeszcze tej samej nocy, już po rozejściu się większości ludzi, wystukałem na maszynie *Komunikat Nr 1*. Zredagowaliśmy też pismo informujące o powstaniu MKZ do wojewody zielonogórskiego oraz listę osób, co do których chcieliśmy wnioskować urlopowanie do działalności społecznej”.

Tymczasem, następnego dnia w godzinach rannych – przed pójściem na rozmowy z wojewodą – Włodek zrezygnował z pełnienia funkcji przewodniczącego. W tej sytuacji, w gronie kilku osób podjęto decyzję, że nowym przewodniczącym zostanie Kazimierz Skorupski. Do składu MKZ dokooptowano też Adama Niezgodę. Po tych zmianach powstała:

„druga, ta później szeroko rozpowszechniona wersja *Komunikatu Nr 1* [zob. il. 1 – PZ], z nazwiskami Kazimierza Skorupskiego jako przewodniczącego i Adama Niezgody jako członka MKZ. (...) Na dziesiątą poszliśmy do Urzędu Wojewódzkiego jako delegacja MKZ NSZZ Ziemi Lubuskiej (Skorupski, Jelinek, Wójtowicz, Stanglewicz i Ziobrowski)”².

Pierwszy skład MKZ znany jest zatem z drugiej wersji *Komunikatu nr 1*, która powstała w godzinach rannych 16 września 1980 r., opatrzonego jednak datą wydania 15 września 1980 r.

16 września w godzinach rannych Włodek zrezygnował z funkcji przewodniczącego. W tej sytuacji w gronie kilku osób podjęto decyzję, że nowym przewodniczącym zostanie Kazimierz Skorupski.

Skład ten był następujący: Kazimierz Skorupski – przewodniczący, Zbigniew Jelinek – wiceprzewodniczący,

Marek Wójtowicz – sekretarz, Mieczysław Oszmian – skarbnik, Konrad Stanglewicz – rzecznik prasowy, Jerzy Dembski – kolportaż prasy związkowej, Jan Papina – kierownik Grupy Informacyjnej, oraz członkowie: Roman Talarczyk, Zdzisław Zakrzewski, Alicja Jeśman, Jan Maszewski, Zbigniew Sędra, Adam Smektała, Jan Dobrucki, Jerzy Knapik i Adam Niezgoda³.

Okoliczności wydania pierwszego numeru *Komunikatu* inaczej relacjonuje natomiast Andrzej Busse:

„I tak zacząłem pracę w MKZ-cie. Wkręciłem do maszyny 8 kartek papieru, odpowiednią liczbę kalek, tak że wałek trzeszczał i grubymi robociarskimi paluchami zacząłem wystukiwać litery *Komunikatu numer 1*”.

Autor kwestionuje jednocześnie autentyczność niektórych zapisów z *Komunikatu* zredagowanego przez Stanglewicza:

„Zredagowany został ten *Komunikat* przed południem już 16 września i zastąpił niewygodny *Komunikat 1 typ 1*, czyli poprzedni [tzn. wydany 15 IX – PZ]. Szczególnie ważne było (...) aby z niego «wymazać» nazwisko Zygmunta [właśc.: Andrzeja – PZ] Włodka pierwszego przewodniczącego MKZ, a wcisnąć na jego miejsce samozwańca Kazimierza Skorupskiego. Ponadto dr Adam Niezgoda nie brał udziału w spotkaniu założycielskim 15 września w teatrze i musiał być dopisany jako założyciel. W tym czasie funkcje kolportera sprawowałem oczywiście już ja, ale (...) uznano za stosowne mojego nazwiska tymczasowo nie umieszczać w tym komunikacie”⁴.

Należy dodać, że Andrzej Busse dysponuje egzemplarzem *Komunikatu nr 1*⁵ [zob. il. 2], który różni się od *Komunikatu nr 1* widocznego na il. 1, ponieważ:

- – został wykonany na innej maszynie do pisania,
- – w składzie MKZ figuruje nazwisko *Andrzej Busse* z adnotacją „Kolportaż Prasy Związkowej” (w *Komunikacie* widocznym na il. 1 w miejscu tym figuruje nazwisko Jerzy Dembski też z adnotacją „Kolportaż Prasy Związkowej”),
- – w dolnej części umieszczona jest informacja „Odpowiedzialny za kolportaż prasy związkowej – Andrzej Busse”,
- – w tekście „Za Międzyzakładowy Komitet Założycielski Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych Ziemi Lubuskiej Kazimierz Skorupski – Przewodniczący” brak faksymile podpisu Skorupskiego.

Zielona Góra, 15.9.1980 r.

Międzyzakładowy Komitet
Zakochywieleńskich
Samorządnych Zakłagów Kowodowych
Ziem Lubuskiej z siedzibą
w Zielonej Górze

KOMUNIKAT Nr 1

Zgodnie z podpisanym protokołem porozumienia zawartego przez Komisję Badawczą i Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w dniu 31 sierpnia 1980 r. w Szczepnie Górnickiej, a datem 16 września 1980 roku zawiązany został Międzyzakładowy Komitet Zakochywieleńskich Samorządnych Zakłagów Kowodowych Ziem Lubuskiej z siedzibą w Zielonej Górze.

Porządkiem Komitetu działają w porozumieniu z Komitetem Zakochywieleńskich Samorządnych Zakłagów Kowodowych Wrocławia i Dolnego Śląska:

W skład zawiązanego Komitetu weszli:
Przewodniczący - Kaziemierz Skorupski
Wiceprzewodniczący - Zdzisław Jakubek
Sekretarz - Marek Wójcicki
Skarbnik - Wiesław Owsian
Kierownik Pracowni - Kuznierz Stanisław
Kierownik Pracy Badawczej - Jerzy Knapik
Kierownik Grupy Informacyjnej - Jan Papina
Członkowie - Roman Talarczyk
Zdzisław Skrzepki
Alicja Jedina
Jan Mazurek
Zdzisław Sędra
Adam Sankala
Jan Polanski
Jerzy Knapik
Adam Sieroga

Wymagowaną siedzibą Komitetu jest Lubuski Teatr im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze, Al. Niepodległości 3/5, tel. 720 - 56 do 59 w. 204.

Za Międzyzakładowy Komitet
Zakochywieleńskich
Samorządnych Zakłagów Kowodowych
Ziem Lubuskiej
Kaziemierz Skorupski - Przewodniczący

Komunikat nr 1

Międzyzakładowy Komitet Zakochywieleńskich Samorządnych Zakłagów Kowodowych Ziem Lubuskiej z siedzibą w Zielonej Górze
Zielona Góra 15.09.1980
Kopia 2019/;

KOMUNIKAT Nr 1

Zgodnie z podpisanym protokołem porozumienia zawartego przez Komisję Badawczą i Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w dniu 31 sierpnia 1980 roku w Szczepnie Górnickiej, a datem 16 września 1980 roku zawiązany został Międzyzakładowy Komitet Zakochywieleńskich Samorządnych Zakłagów Kowodowych Ziem Lubuskiej z siedzibą w Zielonej Górze.

Porządkiem Komitetu działają w porozumieniu z Komitetem Zakochywieleńskich Samorządnych Zakłagów Kowodowych Wrocławia i Dolnego Śląska:

W skład zawiązanego Komitetu weszli:
Przewodniczący - Kaziemierz Skorupski
Wiceprzewodniczący - Zdzisław Jakubek
Sekretarz - Marek Wójcicki
Skarbnik - Wiesław Owsian
Kierownik Pracowni - Kuznierz Stanisław
Kierownik Pracy Badawczej - Jerzy Knapik
Kierownik Grupy Informacyjnej - Jan Papina
Członkowie - Roman Talarczyk
Zdzisław Skrzepki
Alicja Jedina
Jan Mazurek
Zdzisław Sędra
Adam Sankala
Jan Polanski
Jerzy Knapik
Adam Sieroga

Wymagowaną siedzibą Komitetu jest Lubuski Teatr im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze, Al. Niepodległości 3/5 tel. 720-56 do 59 w. 204.

Za Międzyzakładowy Komitet Zakochywieleńskich Samorządnych Zakłagów Kowodowych Ziem Lubuskiej
Kaziemierz Skorupski - Przewodniczący

Odpowiedzialny za kolportaż pracy swobodnej - Andrzej Buzo

Komunikat nr 1

Dygresja warsztatowa

W tej sytuacji odwołując się do metodyki studiów historycznych należy przypomnieć, że:

„W razie sprzeczności lub niezgodności świadectw źródłowych, jedno tylko, rzecz prosta, zawiera prawdę, inne albo też żadne, nie zawierają prawdy, gdyż prawda jest jedna”,

Natomiast:

„z reguły za pewny i stwierdzony istotnie uznajemy fakt, który stwierdzają przynajmniej dwa autentyczne i wiarygodne źródła, przy tym podkreślamy to raz jeszcze: przynajmniej dwa źródła, całkowicie od siebie niezależne”

i źródła te są oparte nie tylko:

„na dwu lub kilku niezależnych od siebie obserwacjach, ale nie mają też wspólnego, identycznego podłoża ideowego i psychicznego”⁶.

Źródło esbeckie - źródło „bezstronne”?

Ponieważ informacje o działalności NSZZ „Solidarność” - w tym MKZ w Zielonej Górze - gromadziła Służba Bezpieczeństwa, to ewentualnych odniesień do przedstawionych powyżej zdarzeń należy szukać w wytworzonych przez nią dokumentach.

Według ustaleń funkcjonariuszy SB - podanych w jednym z wewnętrznych opracowań - w „grupie inicjującej” zielonogórski MKZ na 16 członków 14 miało wykształcenie wyższe i wśród nich nie było „wówczas żadnego przedstawiciela

środowiska robotniczego”.

W przypadku Zielonej Góry zachowała się przede wszystkim Sprawa Obiektowa krypt. „Fala”, w ramach której gromadzono m.in. dokumenty dotyczące członków MKZ⁷.

Jak informowała SB w piśmie z dnia 27 września 1980 r. w skład MKZ wchodziło 16 osób, a ich wykaz jest zgodny z tym, który opublikowano w *Komunikacie nr 1* (por. il. 1). Przy nazwisku każdej osoby podano także zawód i miejsce pracy⁸, co wskazuje, iż SB gromadziła o tych osobach informacje, które nie zostały zamieszczone w treści *Komunikatu*. W okresie późniejszym SB informowała sukcesywnie o kolejnych osobach, które wchodziły w skład MKZ, np. w dokumencie z 4 października zatytułowanym *Skład osobowy zielonogórskiego MKZ* (zawierającym dane osobowe i krótkie charakterystyki) wymieniono 20 członków tej struktury (czyli o 4 więcej niż w dokumencie z 27 września). Byli to: Andrzej Busse, Jerzy Podbielski, Mirosław Tuszyński i Kazimierz Wojciechowski⁹.

Według ustaleń funkcjonariuszy SB – podanych w jednym z wewnętrznych opracowań – w „grupie inicjującej” zielonogórski MKZ na 16 członków 14 miało wykształcenie wyższe i wśród nich nie było „wówczas żadnego przedstawiciela środowiska robotniczego”. Dopiero po kolejnych tygodniach w jego skład weszło kolejne 17 osób, w tym 8 robotników z wykształceniem zawodowym lub średnim¹⁰.

Niestety, nie zachowała się Sprawa Operacyjnego Rozpracowania krypt. „Orator” w ramach której – od 15 XI 1980 r. do 20 XII 1982 r. – Wydział IIIA (nast. V) KW MO w Zielonej Górze rozpracowywał A. Busse,¹¹ co obecnie utrudnia szczegółowe przedstawienie informacji zgromadzonych przez SB i podejmowanych przez nią działań operacyjnych.

Dzieje zielonogórskiej „Solidarności” są nadal przedmiotem badań historyków, a prowadzone kwerendy pozwalają na docieranie do źródeł przechowywanych w różnych archiwach i zbiorach prywatnych. Być może dalsze badania pozwolą na jednoznaczne wyjaśnienie przedstawionego w artykule problemu.

**Konferencja „Tak powstawała
Solidarność na Ziemi Lubuskiej” -
Zielona Góra, 15 IX 2020 r.**

¹ Relacja Zdzisława Grudnia [w:] *Nie zapomnijcie tamtych dni ...*, cz. II, Zielona Góra 2006, s. 14 - 16; Relacja Alicji Jeśman, *ibidem*, s. 21-22; Relacja Mieczysława Oszmiana, *ibidem*, s. 103 - 105; Relacja Jana Papiny, *ibidem*, s. 130-131.

² K. Stanglewicz, *Jak powstał „Komunikat NR 1” NSZZ Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze*, „Studia Zielonogórskie”, t. 9, 2003; Relacja Konrada Stanglewicza [w:] *Nie zapomnijcie tamtych dni ...*, [cz. I], Zielona Góra 2006, s. 39-41. Bogdan Ziobrowski był członkiem MKZ we Wrocławiu i pomagał w organizowaniu MKZ w Zielonej Górze.

³ *Komunikat nr 1*, 15 IX 1980.

⁴ A. E. Busse, *Taborecik. Solidarność Zielonogórska 1980-1983*, Brzezia Łąka 2011, s. 36, 40.

⁵ *Komunikat nr 1*, 15 IX 1980, (udostępniony przez Andrzeja Busse). A. Busse poruszył tę kwestię także w dyskusji podczas konferencji *Tak powstawała Solidarność na Ziemi Lubuskiej*, która odbyła się w dniu 15 IX 2020 r. Zielonej Górze - przyp. PZ.

⁶ S. Kościałkowski, *Historyka. Wstęp do studiów historycznych*, Londyn 1954, s. 111.

⁷ AIPN Po, 0038/155, t. 1-9.

⁸ AIPN Po, 0038/155, t. 9, Pismo do naczelnika Wydziału III Departamentu III „A” MSW w Warszawie, 27 IX 1980, s. 7-8/253.

⁹ AIPN Po, 0038/155, t. 1, Skład osobowy zielonogórskiego MKZ, 4 X 1980, k. 36-40/192. Wg ustaleń SB, A. Busse został oddelegowany do MKZ od października 1980 r. (*ibidem*, Pismo z-cy naczelnika Wydz. III A KW MO w Zielonej Górze do naczelnika Wydz. III Departamentu V MSW w Warszawie, 18 I 1982, k. 87/118).

¹⁰ T. May, M. Wojciechowski, *Powstanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” w województwie zielonogórskim oraz działalność struktur podziemnych w latach 1980-1987*, Legionowo 1988, s. 16.

¹¹ AIPN Po, 0038/155, t.2, Meldunek operacyjny, 15 XI 1980, k. 11-12/118.

COFNIJ SIĘ